

SISTEM RAZVRŠČANJA OTROK S CEREBRALNO PARALIZO NA OSNOVI FUNKCIJ GROBE MOTORIKE

(t.i. delfska študija* pregleda metodologij s končnim strinjanjem)

Sistem razvrščanja na osnovi Funkcijskih Meril Grobe Motorike (GMFM) za otroke s cerebralno paralizo (CP) temelji na gibih, ki jih lahko opravi preiskovanec sam, s posebnim poudarkom na sedenju (nadzoru trupa) in hoji. Ko so se avtorji odločili za 5 stopenj razvrščanja, je bil osnovni kriterij, da naj bodo razmejitve motoričnih funkcij med različnimi stopnjami klinično jasne (pomembne). Razmejitve med stopnjami motoričnih funkcij temeljijo na funkcijskih omejitvah in na potrebi po pomagalih, vključno s pripomočki za hojo (stojka, bergle, palica) in vozički, dosti manj pa na kakovosti gibanja.

Stopnja I vključuje otroke s tako motorično prizadetostjo, katerih funkcijske omejitve so manjše kot tiste, ki jih kot značilne srečamo pri otrocih s CP in/ali pri otrocih, ki jih klasično opredelimo kot otroke z "minimalno cerebralno disfunkcijo - MCD" ali, kot otroke s "cerebralno paralizo z minimalno prizadetostjo". Zato so razmejitve med stopnjama I in II manj izrazite, kot razmejitve med ostalimi stopnjami, še zlasti pri otrocih pod 2. letom starosti. Sistem razvrščanja se osredotoča na določanje tega, katera od stopenj najbolje opredeli trenutne otrokove zmogljivosti in omejitve grobih motoričnih funkcij. Poudarek je zlasti na otrokovi vsakdanji opravljeni sposobnosti doma, v šoli in v širšem domačem okolju. Zato je pomembno, da se odločimo za razvrstitev glede na vsakdanje opravilne sposobnosti in zmogljivosti (in ne glede na najboljšo zmogljivost) brez vključevanja presoje končnega izida.

Zapomnite si, da je namen v razvrščanju trenutnih funkcij grobe motorike in ne v razvrščanju glede na kakovost giba oziroma glede na možnost morebitnega izboljšanja!

Opisi 5. stopenj so široki in njihov namen ni v opisovanju posameznega otroka. Na primer: dojenček s hemiplegijo, ki se ne more plaziti po vseh štirih, sicer pa izpolnjuje kriterije stopnje I, sodi v stopnjo I. Stopnjska lestvica je vrstilna, brez teženj, naj bi bile razlike med posameznimi stopnjami enake ali pa, da naj bi bili otroci s CP enakomerno porazdeljeni med vseh 5 stopenj. Povzetek o razlikah med vsako od dveh parov stopenj je namenjen temu, da se odločimo za tisto stopnjo, ki čim bolj natančno povzema dejansko (trenutno) funkcijo otrokove grobe motorike. Pogoji za vstop v določeno stopnjo je najvišja stopnja otrokove gibljivosti, ki jo otrok doseže med 6. in 12. letom starosti. Avtorji se zavedajo, da je razvrščanje na osnovi motoričnih funkcij odvisno od starosti, še zlasti v dojenčkovem obdobju in v obdobju malčka. Zato so na vsaki stopnji možni ločeni opisi za otroke v različnih starostnih razredih. Funkcijske sposobnosti in omejitve so za vsak starostni razred namenjene zgolj kot vodilo in niso mišljene kot nekaj vsestranskega ali kot normativ. Vsem otrokom pod dvema letoma starosti je potrebno starost korigirati glede na nedonošenost (korigirana gestacijska starost).

Avtorji so tudi poskušali bolj poudariti otrokovo motorično funkcijo in ne omejitve njegovih funkcijskih sposobnosti. Zato velja splošno pravilo (načelo), da funkcijo grobe motorike otrok, ki so določeno opisano funkcijo na določeni stopnji sposobni storiti, razvrstimo v to ali celo v boljšo stopnjo. V nasprotju s tem pa funkcijo grobe motorike, ki je otrok ni sposoben storiti, razvrstimo v nižjo (slabšo) stopnjo.

SISTEM RAZVRŠČANJA, KI TEMELJI NA FUNKCIJAH GROBE MOTORIKE ALI GMFCS (Gross Motor Function Classification System).

STOPNJA I - Otrok hodi brez omejitev; omejitve se pojavijo le pri zahtevnejših spretnostnih opravilih grobe motorike.

Pred 2. rojstnim dnem: dojenčki se lahko premikajo iz sedečega položaja in nazaj ter trdno sedijo, tako da lahko z obema rokama prosto prijemajo različne predmete in jih uporabljajo. Plazijo se po vseh štirih, se potegnejo v stoječi položaj in naredijo nekaj korakov, držeč se za pohištvo. Malčki shodijo med 18. mesecem in 2. letom starosti in ne potrebujejo nikakršnega pomagala za hojo.

Od starosti 2 let do 4. rojstnega dne: otroci trdno sedijo, tako da lahko z obema rokama prosto posegajo po predmetih in se z njimi igrajo. Premike iz sedečega in iz stoječega položaja in nazaj izvajajo samostojno, brez pomoči odraslih. Otroci hodijo (kar je zanje najljubši način premikanja) brez potrebe po kakršnemkoli pomagalu za hojo.

Od starosti 4 let do 6. rojstnega dne: Otroci zlezejo v stol in iz njega brez opiranja na roke. Vzdignejo se s tal in iz stola v stoječi položaj brez opiranja na predmete. Otroci lahko hodijo tako doma kot zunaj ter se vzpenjajo po stopnicah. Pojavljati se začne sposobnost za tek in skakanje.

Od starosti 6 do 12 let: Otroci lahko hodijo tako doma kot zunaj in se neovirano vzpenjajo po stopnicah. Otroci lahko opravljajo vse funkcije grobe motorike, vključno s tekom in s skoki, vendar s slabšo hitrostjo, ravnotežjem in koordinacijo.

STOPNJA II - Otrok hodi brez pomagal, omejitve so pri hoji zunaj doma in v širši okolici.

Pred 2. rojstnim dnem: dojenčki sicer lahko trdno sedijo, vendar se včasih oprejo na roki za boljše ravnotežje. Dojenčki in malčki se plazijo po trebuhu ali pa že po vseh štirih. Malčki se potegujejo v stoječi položaj in naredijo nekaj korakov, oprijemaje se pohištva.

Od starosti 2 let do 4. rojstnega dne: otroci trdno sedijo, vendar imajo lahko težave z ravnotežjem, kadar prijemajo predmete z obema rokama. Premike iz sedečega položaja in nazaj izvajajo samostojno, brez pomoči odraslih. Potegnejo se v stoječi položaj, kadar stojijo na trdni podlagi. Plazijo se po vseh štirih z recipročnim vzorcem, premikajo se stoje tako, da se držijo za pohištvo, hodijo pa pretežno le s pomočjo pomagala za hojo - vse to so njihovi najljubši načini premikanja.

Od starosti 4 let do 6. rojstnega dne: otroci sedijo v stolu, s prostima obema rokama za prijemanje in uporabljanje predmetov. Vzdignejo se s tal in iz stola, vendar za to pogosto potrebujejo trdno podlago, na katero se lahko oprejo ali, za katero se lahko primejo z rokama. Otroci lahko hodijo doma brez pomagal in na kratke razdalje, na ravni površini, tudi zunaj. Po stopnicah hodijo, držeč se za ograjo, vendar še ne znajo teči ali skakati.

Od starosti 6 do 12 let: otroci hodijo doma in zunaj in se vzpenjajo po stopnicah, držeč se za ograjo, vendar pa imajo omejitve pri hoji po neravnih površinah ali nagibih ter pri hoji v gneči ali na omejenih površinah. V najboljši formi lahko le minimalno izvajajo takšne funkcije grobe motorike, kot sta tek in skakanje.

Razmejitve med stopnjama I in II: v primerjavi z otroci iz stopnje I, imajo otroci iz stopnje II omejitve pri lahkoti izvajanja določenih prehodov; pri hoji zunaj doma in v širši domači okolici; potrebujejo pomagala, ko začnejo hoditi; imajo omejitve pri kakovosti izvedbe gibanja in pri zmožnosti izvajanja določenih funkcij grobe motorike, kot sta tek in skakanje.

STOPNJA III - Otrok hodi s pomagalni za hojo; omejitve obstajajo pri hoji zunaj doma in v širši okolici.

Pred 2. rojstnim dnevom: dojenčki lahko trdno sedijo le, če so v križu podprti; dojenčki in malčki se lahko prevalijo in se plazijo po trebuhu.

Od starosti 2 let do 4. rojstnega dne: otroci lahko trdno sedijo le v položaju "oblike črke W"-sedijo s pokrčenimi in notranje zvrnjenimi koleno in kolki, in včasih potrebujejo pomoč odraslih, da lahko sedijo. Plazijo se po trebuhu ali po vseh štirih (vendar brez vzorca recipročnosti v nogah) in to je njihov najljubši način samostojnega premikanja. Včasih se lahko potegnejo v stoječi položaja, če so na trdni podlagi, in lahko premagujejo majhne razdalje z oprijemanjem. Včasih lahko zunaj doma prehodijo manjše razdalje s pomagalom in s pomočjo odraslega, ki jih mora usmerjati in obračati.

Od starosti 4 let do 6. rojstnega dne: otroci lahko sedijo na navadnem stolu, vendar včasih potrebujejo podporo za medenico ali za trup za doseganje boljše funkcije rok. Vzdigujejo se s tal ali iz stola s pomočjo trdne podlage, na katero se lahko oprejo ali za katero se lahko primejo z rokama. S pomagalni za hojo lahko hodijo po ravnih površinah in se vzpenjajo po stopnicah s pomočjo odraslega. Za premagovanje daljših razdalj ali pa zunaj, na neravnem terenu, jih je treba voziti.

Od starosti 6 do 12 let: otroci lahko hodijo doma in zunaj po ravni podlagi s pomočjo pomagalni za hojo. Včasih se lahko povzpnejo po stopnicah, opirajoč se na ograjo. Odvisno od funkcije rok, se lahko sami poganjajo v invalidskem vozičku ali pa jih je treba v vozičku potiskati, kadar se premikajo na večje razdalje ali na neravnem terenu.

Razmejitve med stopnjama II in III: razlike so opazne predvsem glede na doseženo funkcijsko premikanje. Otroci iz skupine III potrebujejo pomagalni za premikanje in pogosto tudi ortotske pripomočke za hojo, medtem ko otroci iz stopnje II po 4. rojstnem dnevu tega ne potrebujejo.

STOPNJA IV - Otrokovo samostojno gibanje je omejeno. Otroke je treba prenašati ali prevažati, kadar se gibljejo zunaj doma ali v širšem domačem okolju.

Pred 2. rojstnim dnevom: dojenčki imajo dobro kontrolo glave, vendar potrebujejo podporo za trup pri sedečem položaju. Lahko se obrnejo na hrbet in včasih lahko tudi na trebuh.

Od starosti 2 let do 4. rojstnega dne: otroci lahko sedijo, kadar jih posadimo, vendar ne morejo sedeti vzravnani in ne obdržijo ravnotežja brez uporabe rok za podporo. Otroci pogosto potrebujejo prirejeno opremo za sedenje in za stanje. Samostojno gibanje na krajše razdalje (po sobi) dosežejo ti otroci s pomočjo obračanja, plazenja po trebuhu ali po vseh štirih, vendar brez recipročnega vzorca v nogah.

Od starosti 4 let do 6. rojstnega dne: otroci sedijo v stolu, vendar potrebujejo opremo za sedenje za boljše kontrolo trupa in kar najboljši izkoristek funkcije rok. Otroci se iz sedečega položaja na stolu dvigajo in se vanj vsedajo le s pomočjo odraslega ali pa na trdi opori, na katero se lahko oprejo ali se zanjo primejo z rokama. V najboljši formi lahko ti otroci hodijo kratke razdalje s hojko in pod nadzorom odraslega, vendar imajo težave pri obračanju in vzdrževanju ravnotežja na neravnih površinah. V širšem domačem okolju jih je treba prevažati. Samostojno gibanje lahko dosežejo s pomočjo invalidskega vozička na električni pogon.

Od starosti 6 do 12 let: otroci lahko zadržijo enako funkcijsko raven kot pred 6. letom starosti ali pa se bolj zanesejo le na gibanje s pomočjo vozička, tako doma, kot v šoli in v širšem domačem okolju. Otroci lahko dosežejo samostojnost gibanja s pomočjo vozička na električni pogon.

Razmejitve med stopnjama III in IV: obstajajo jasne razlike med sposobnostjo sedenja in gibanja tudi, če upoštevamo vsestransko uporabo tehnologije pomagalni in pripomočkov. Otroci iz stopnje III sedijo samostojno in se samostojno gibljejo po tleh ter hodijo s pomočjo pomagalni za hojo. Pri otrocih iz stopnje IV pa je funkcioniranje v sedečem (ponavadi podprtem) položaju, sicer samostojno, vendar precej omejeno. Otroke iz stopnje IV je večinoma potrebno prevažati ali pa se prevažajo sami s pomočjo vozička na električni pogon.

STOPNJA V - Otrokovo samostojno gibanje je zelo omejeno, celo ob uporabi pripomočkov.

Pred 2. rojstnim dnevom: telesna prizadetost omejuje spontan nadzor nad gibi. Dojenčki ne morejo obdržati protitežnostnega nadzora glave in trupa v sedečem položaju ali na trebuhu. Dojenčki in malčki potrebujejo pomoč pri obračanju.

Od starosti 2 - 12 let: telesna prizadetost omejuje spontan nadzor gibanja in sposobnost zadrževanja protitežnostnih položajev glave in trupa. Vsa področja motoričnih funkcij so omejena. Funkcijskih ovir pri sedenju in pri stanju ni mogoče povsem odstraniti s pomočjo tehnologije pripomočkov. Na stopnji V se otroci ne morejo samostojno gibati in jih je treba prenašati/prevažati. Nekateri otroci lahko dosežejo samostojno gibanje s pomočjo invalidskega električnega vozička, ki pa ga je treba individualno temeljito prikrojiti.

Razmejitev med stopnjama IV in V: otroci iz stopnje V nimajo niti osnovnega položajnega protitežnostnega nadzora. Samostojno pokretnost lahko dosežejo zgolj tako, da otroka naučimo, kako se upravlja z invalidskim električnim vozičkom.

Pripravil: prof. dr. David Neubauer, dr. med., svetnik